

Müasir Azərbaycan elmi

Reallıqlar və perspektivlər

Müasir dövrdə qloballaşma və informasiya cəmiyyəti quruculuğu fonunda hər bir ölkənin qarşısında bir sıra strateji vəzifə və tələblər durur. İnkişafın strateji məqsəd kimi müəyyənləşdirilməsi isə ayrı-ayrı sahələrin paralel tərəqqisinə və XXI əsrin çağırışlarına adekvat cavab verməyi zəruri edir. Məhz buna görə də, milli dövlətlərin inkişaf konsepsiyasında milli tərəqqini təmin edən əsas faktor kimi strateji əhəmiyyətli sahələrə xüsusi diqqət yetirilməsi müəyyən olunur. Bu baxımdan, təhsil və elm sektorunun inkişafı xüsusi əhəmiyyət daşıyır.

Ümumiyyətlə, sosial-iqtisadi fəaliyyət sahələrində rəqabətin gücləndiyi, habelə təbii resursların təcridən tükəndiyi bir dövrdə təhsilin və elmin rolu artmaqdadır. Məlumdur ki, təhsil fenomeni öz strateji əhəmiyyətinə görə dünyanın yeni inkişaf trendlərini, tərəqqinin konseptual əsaslarını müəyyən edir. Bu mənada, qloballaşan dünyanın tələblərinə uyğun təhsil sistemi formalaşdırmaq, bu sahədə davamlı islahatlarla nizamlı inkişafa malik olmaq ölkənin beynəlxalq rəqabətliyiini gücləndirən əsas amillərdən biri kimi çıxış edir. Ümumilikdə, cəmiyyət daxilində təhsil və elm sektorunun inkişafı digər sahələrin də paralel tərəqqisinə mühüm töhfələr verir. Bu prosesdə aktiv rol oynayan faktorlar sırasındadır isə hər bir ölkədə fəaliyyət göstərən ali təhsil müəssisələri və elmi tədqiqat institutları xüsusi yer tutur.

Dövlətimizin apardığı sosiomədəni modernləşmə kursu modernləşən cəmiyyətin problemlərinin dərək edilməsi, azərbaycançılıq fəlsəfəsi və ideologiyasının inkişafı, eləcə də, gənc nəslin təlim-tərbiyəsi, Azərbaycan modernləşməsinin modelinin təbliği işində ölkənin alimlərindən, ilk növbədə, filosoflarından böyük səy və dəstək tələb edir. Bütün postsovet məkanında, xüsusən də Azərbaycanda modernləşmə iqtisadi inkişafdan və ölkənin texnoloji təchizatından başlayır. Sonra isə modernləşmənin nailiyyətləri zəminində onun növbəti-sosiomədəni modernləşmə mərhələsi formalaşır ki, o da modernləşmənin məqsəd və vasitələrini müəyyənləşdirir və əhalinin aktiv hissəsini modernləşmə proseslərinə cəlb edir. Bu kursun məğzi ondadır ki, zamanın çağırışlarına cavabları keçmişdə deyil, təsiri gələcəyə hesablanmış hal-hazırkı dövrün əsas təmayüllərinin dərək edilməsində axtarmaq lazımdır. Keçmiş, elə əslində, bu məsələdə başqalarının təcrübəsini də, yalnız, cəmiyyətin müəyyən inkişaf mərhələlərində onun içtimai şüurunun özünə-məxsusluğunu və xüsusiyyətlərini başa düşüldüyü halda istifadə etmək mümkündür. Aydındır ki, bəziləri üçün müasirlik – bazar iqtisadiyyatı, fərdin tam azadlığı, digərləri üçün isə bazar iqtisadiyyatı, həm də yüksək səviyyəli elm və mədəniyyətə malik məsuliyyətli dövlətdir. Dövlətimiz belə hesab edir ki, bu yol ölkəmizi bilik və informasiya cəmiyyətinə gətirib çıxaracaq. Bu o deməkdir ki, modernləşmə sosiomədəni mərhələyə malik olmaqla, həm də ayrılmaz surətdə cəmiyyətin şüuru, onun elmə, təhsilə, mədəniyyətə münasibəti ilə bağlıdır. Prinsip etibarilə, artıq hamı tərəfindən qəbul olunmuşdur ki, XXI əsr yüksək elmi-texniki potensiala, kapitala malik, elmə, onun maliyyələşdirilməsinə önəm verən cəmiyyət və dövlətlərin əsridir.

Qədim tarixi və böyük ənənələri olan Azərbaycan elmi bu gün ölkəmizin hərtərəfli inkişafının hərəkətverici qüvvəsinə çevrilib. Milli dövlətçilik maraqları əsasında inkişaf etdirilən elm ölkəmizdə daha işıqlı sabahların yaradılmasına yeni güc və qüvvət verir. Son illər ölkədə elmin nüfuzunun yüksəldilməsi, cəmiyyətin inkişafında elmin əhəmiyyətinin artırılması və elmi fəaliyyətin stimullaşdırılması istiqamətində bir sıra dövlət əhəmiyyətli tədbirlər həyata keçirilib.

2018-ci il aprel 9-da Prezident İlham Əliyev cəmiyyətin inkişafında elmin əhəmiyyətini nəzərə alaraq Azərbaycan Respublikasında "Elm günü"nin təsis edilməsi haqqında Sərəncam imzalayıb. Bu tarix ölkə üçün əlamətdar bir vaxtdır. AMEA-nın təsis olunduğu günə təsadüf etdiyi üçün xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Respublika həyatının müxtəlif sahələrinin inkişaf etdirilməsində, ictimai fikrin formalaşdırılmasında və möhkəmləndirilməsində, dövlət müstəqilliyi uğrunda mübarizə yollarında AMEA-nın böyük xidmətləri var. 1945-ci ildə Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyasının yaradılması və fəaliyyəti ilə xalqımız elm sahəsində daha böyük uğurlar əldə etməyə nail olub. Akademiyanın keçdiyi çətin və şərəfli yol elminin inkişafının böyük bir tarixi mərhələsi olmaqla yanaşı, ölkəmizin tərəqqisində elmin, alim sözünün, ziyalı mövqeyinin geniş imkanlara malik olduğunu nümayiş etdirən elmi-ictimai hərəkətin, mədəni-texniki proseslərin də mühüm bir göstəricisidir. Ölkəmizdə elmin sistemli inkişafında XX əsr xüsusi mərhələ təşkil edir.

Bir məsələni xüsusilə qeyd etmək lazımdır ki, Ulu Öndər Heydər Əliyev Respublikamıza rəhbərliyə gəldiyi ilk günlərdən elmin inkişaf etdirilməsi ilə bağlı məsələlərə xüsusi diqqət yetirmiş, ona daim qayğı göstərmiş, elmin sürətli inkişafı üçün mühüm qərarlar vermişdir. Onun diqqət və qayğısı nəticəsində elmi-tədqiqat institutlarının və elmi işçilərinin sayı artır, Azərbaycan Elmlər Akademiyasının maddi-texniki bazası möhkəmlənir, elmi-tədqiqat institutları üçün yeni korpuslar tikilir, xüsusi təyinatlı layihə-konstruktor büroları yaradılır, Azərbaycan elminin ölkədə və dünyada tanıtılmasına böyük töhfələr, elmi-tədqiqat işlərinin səviyyəsi yüksəlir, elmin tətbiq sahələri genişlənir, elm adamlarına yaradıcılıq şəraiti yaradılır, görkəmli alimlərin fəaliyyətləri tədqiq olunur, onlar mükafatlandırılır. Azərbaycan dili, ədəbiyyatı və tarixi üzrə aparılan tədqiqatların genişləndirilməsinə xüsusi fikir verilir. Diqqət qeyd etmək lazımdır ki, 1978-ci ildə elmi-tədqiqat, layihə və sahə institutlarının sayı 118-ə, elmi işçilərin sayı 21407 nəfərə, akademik və müxbir üzvlər 100 nəfərə, elmlər doktorları 853, elmlər namizədlərinin sayı 7594 nəfərə çatmışdır.

Heydər Əliyevin elmə olan diqqətinin digər bariz bir sübutu isə hələ Azərbaycan Prezidenti seçilmədən əvvəl ziyalılarla ilk görüşlərindən birini 1993-cü il sentyabrın 21-də Azərbaycan Respublikası Elmlər Akademiyasında keçirməsidir. Bunu da yalnız ölkə rəhbərimizin alimlərə bəslədiyi böyük ehtiram, Azərbaycan elminin gələcəyinə göstərilən hədsiz qayğı və diqqətlə izah etmək olardı. Həmin görüşdə Ümummilli lider belə qeyd edirdi: "Mənə sədalar gəlir ki, Elmlər Akademiyası, institutları dağıtmaq istəyirlər, elm ocaqlarına biganə münasibət var. Biz bunların hamısına son qoyacağıq. Nəyin bahasına olursa-olsun, son qoyacağıq. Hansı iqtisadiyyat olursa-olsun, elm inkişaf etməlidir." Məhz bu çıxışdan sonra o dövrdə Azərbaycan Elmlər Akademiyasının ləğv olunması ilə bağlı sözsöhbətə son qoyulmuş və Azərbaycan elmi məhv olmaq təhlükəsindən xilas edilmişdir.

Ulu Öndər Heydər Əliyevin müdrikliklə müəyyən etdiyi və həyata keçirdiyi elm siyasəti bu gün ölkə Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilir. Prezident İlham Əliyev çıxışlarında mütəmadi olaraq gənclərin ictimai-siyasi və humanitar proseslərdə göstərdiyi səyləri nəzərə alaraq onları novator, yeniliyə can atan və vətənpərvər insanları kimi təqdim edir. Həqiqətdə də, dövlətin gənclər üçün yaratdığı geniş imkanlar onları nəinki cəmiyyətin avanqard qüvvəsinə çevirir, üstəlik, gənc nəsil özünün intellektual potensialı ilə Azərbaycanı beynəlxalq müstəvidə daha əzmlə təmsil etmək üçün qətiyyət göstərməkdədir.

Elmin inkişafı Azərbaycanda dövlət siyasətinin tərkib hissələrindən biridir, çünki dövlətin sosial-iqtisadi qüdrəti, ölkənin müdafiə qabiliyyəti və milli təhlükəsizliyi, cəmiyyətin mədəni-mənəvi tərəqqisi və xalqın rifahı elmin inkişaf səviyyəsi ilə birbaşa əlaqədardır. Cəmiyyətin inkişafında elmin fəal iştirakının təmin olunması elmin özünün təkmilləşdirməyi təşkilati strukturunun yaradılmasını zəruri edir.

Elmur MUSTAFAYEV
AMEA akad. Z.M.Bünyadov adına
Şərqşünaslıq institutunun şöbə müdiri,
institutun Gənc Alim və
Mütəxəssislər Şurasının sədri,
fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru